04

සමාස

භාෂාවක් ප්‍රාණවත් වන්නේ එහි භාවිත වචන හෙවත් පදවල පවතින විචිත්‍රතාව මත ය. භාෂා භාවිතයේදී පද සාධනයක් පිළිබඳ සැලකිලිමත් වන්නේ ඒ නිසා ය. සිංහල භාෂාවේ දී එසේ සාධනයට ලක්වන පද වර්ග කීපයකි. සන්ධි, සමාස, තද්ධිත, කෘදන්ත ආදි වශයෙන් දැක්වෙන්නේ ඒවා ය. පද අතර කැටි කිරීම මෙන් ම කෙටි කිරීම පදනම් කරගත් සමාස නම් වූ පද විශේෂය පිළිබඳ මෙම පාඩමේදී ඔබට අධ්‍යයනය කළ හැකි ය.

සමාස

භාෂාවේ සන්ධි හැරුණුවිට පද කෙටි කරන හෝ කැටි කරන අනෙක් ක්‍රමය සමාස යි. වෙන් වෙන් ව ඇති විවිධාර්ථවත් පද කීපයක් ඒකාර්ථවත් එක් ශබ්දයක් බවට පත්වීම සමාස නම් වේ. එය සාම්ප්‍රදායික ව්‍යාකරණයේ ද මෙසේ විග්‍රහ වී ඇත.

> කියොලත එක අරුත - සබඳ වැ සදන් නනරුත්
> එ වියූ සමස් විදි නම් - එහි බේ දූන් පවස්මෝ
>
> \- සිදත් සඟරාව -

සං+ආස සමාස යන්නෙහි වචනාර්ථය කැටි කරන ලද, එකට යොදන ලද යන්න යි. මෙසේ සමාස වන පද 'යුක්තාර්ථවත්' පද විය යුතු වේ. යුක්තාර්ථවත් ලෙස මෙහිදී සලකන්නේ අර්ථ වශයෙන් කිසියම් ගැළපීමක් ඇති පද ය.

මෙය උදාහරණයකින් විමසා බලමු. ගස්, වැල් යන පද දෙක අර්ථයෙන් විවිධ වූ වෙන් ව ඇති පද දෙකකි. එය "ගස්වැල්" ලෙස සමාස කළ හැකි ය. එසේ වන්නේ එම පදවල ඇති යුක්තාර්ථවත් භාවය නිසා ය.

නමුත් ගස්, ගඟ යන්න ද එවැනි ම විවිධ වූ පද දෙකක් වුවත් ඒවා යුක්තාර්ථවත් නොවන නිසා සමාස කළ නොහැකි ය.

සමාස මගින් භාෂාවට ඇති ප්‍රයෝජන

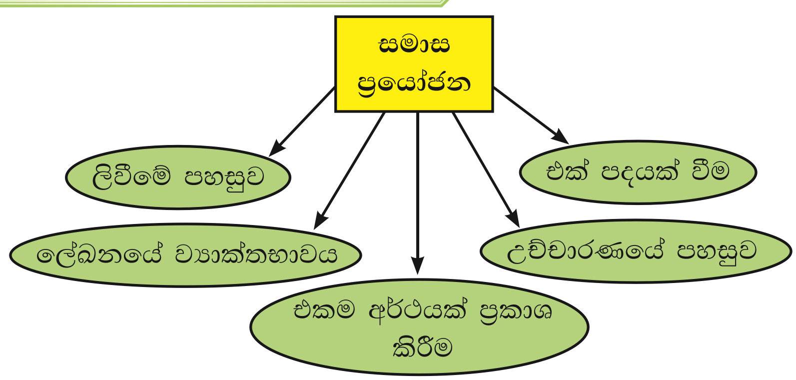

සමාස ප්‍රභේද

1. අව්‍යය සමාසය (අවිය සමස්)
2. විභක්ති සමාසය (විබත් සමස්)
3. විශේෂණ සමාසය (වෙසසුන් සමස්)
4 අන්‍යාර්ථ සමාසය (අන් අරුත් සමස්)
5. ද්කාරාර්ථ සමාසය (ද අරුත් සමස්)

1. අව්‍යය සමාසය (අවිය සමස්)

අව්‍යය පද යනු නිපාත හා උපසර්ග පද ය. නිපාත, උපසර්ග පදයක් මුලට යෙදී පසු පදයක් හා සමාස වන්නේ නම් ඒ අව්‍යය සමාසය නම් වේ. සිදත් සඟරාවේ අව්‍ය සමාසය මෙසේ හඳුන්වා ඇත.

පෙර කඩ උසුරු වන - යව් කු ප න ඈ අවියන්
පර පද සබඳ ලදහොත් - අවිය සමස් එ වියූ

තේරුම

පූර්ව කොටසෙහි උච්චාරණය කරන යව්, කු, ප, න යන අව්‍යය ශබ්ද පසු ව යෙදෙන පද සමග සම්බන්ධය ලද හොත් එය අව්‍යය සමාසය යි.

අව්‍ය සමාසයේ ප්‍රභේද හතරකි.

i. යව් ආදි වර්ගය

'යව්' ආදි වර්ගයට අයත් අව්‍යය පද ලෙස යව්, යාව, යත, යථා, අනු, තාව පද වේ.

උදාහරණ -
යව් + දිවි = යව්දිවි (දිවි ඇතිතෙක්)
යත + ලබ = යතලබ (ලැබෙන පරිදි)
යථා + ලාභ = යථාලාභ (ලැබෙන පරිදි)
තාව + කාලික = තාවකාලික (කෙටි කාලයට අයත්)
අනු + නායක = අනුනායක

ii. කු ආදි වර්ගය

මේ සඳහා කු, දු, සු, දුර්, දුෂ්, නිර්, නිෂ්, දු යන අව්‍ය පද අයත් වේ. දූෂිත භාවයක් හෝ භූෂිත භාවයක් මෙමගින් අර්ථවත් කරයි.

උදාහරණ -
කු + පුරිස් = කුපුරිස් (ගැරහුම් ලද පුරුෂයා)
කු + දිටු = කුදිටු (මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය)
සු + දන = සුදන (යහපත් ජන)
දුර් + ජන = දුර්ජන
ඉ + මිහිරි = ඉමිහිරි
දුෂ් + කර = දුෂ්කර
නිර් + ධන = නිර්ධන
නිෂ් + ක්‍රමණ = නිෂ්ක්‍රමණ
දු + දන = දුදන
අති + රස = අතිරස

iii. ප ආදි වර්ගය

ප ආදි වර්යට අයත් වන්නේ **ප, උප, ප්‍ර** ආදි අව්‍යය පද ය. මෙමගින් උත්කෘෂ්ට යන අර්ථය හා සමීප යන අර්ථය ගෙන දේ.

උදාහරණ -
ප + බ = පබ (ප්‍රභාව යන අර්ථය ගෙන දේ.)
ප + බල = පබල, (උත්කෘෂ්ට බලය ඇති)

උප + වන = උපවන, (සමීපවනය)
උප + නායක = උපනායක
ප්‍ර + වර = ප්‍රවර (ඉතා උසස්)

iv. නකාරාර්ථ වර්ගය

නකාරාර්ථ වර්ගයට අයත් වන්නේ 'න' අව්‍යය පදය යි. එමගින් නැත යන අර්ථය ගෙන දේ.

'න' අව්‍ය ව්‍යංජන අක්ෂරයකට පූර්වයෙන් යෙදේ නම් ඊට 'අ' ආදේශ වේ.

උදාහරණ - න + සුර = අසුර (සුර නොවනුයේ)
න + කුසල් = අකුසල් (කුසල් නොවනුයේ)
න + පමණ = අපමණ (අප්‍රමාණ)
න + ඇති = නැති
නො + මිනිස් = නොමිනිස්
නො + විධිමත් = නොවිධිමත්

'න' අව්‍යය යෙදෙන්නේ ස්වරයකට පෙර නම් ඊට 'අන්' ආදේශ වේ.

උදාහරණ - න + අදර අන් + අදර = අනදර (ආදර නැති)
න + ආචාර අන් + ආචාර = අනාචාර (ආචාර නැති)

2. විභක්ති සමාසය (විබත් සමස්)

ප්‍රථමා හා ආලපන විභක්ති හැර අනෙක් විභක්ති හතෙහි (එනම් කර්ම, කර්තෘ, කරණ, සම්ප්‍රදාන, අවධි, සම්බන්ධ, ආධාර) අර්ථ ගත් පදයක් පසු පදයක් හා ගැළපී සමාස වීම 'විභක්ති' සමාසය නම් වේ.

එය සිදත් සඟරාවේ මෙසේ හඳුන්වා ඇත.

පෙර පසු විබත් හැර - සෙසු සත් විබත් අත් පද
පර පද හා සමස් වත - එ විබත් සමස් නම් වේ.

පූර්ව හා පසු විභක්ති හැර සෙසු විභක්ති හතෙන් අන්ත වූ පද පර පද හා සමාස වන විට විභක්ති සමාස නම් වේ.

විභක්ති සමාසයෙහි ප්‍රභේද හතකි.

i. කර්ම විභක්ති සමාසය (කම් විබත් සමස්)

කර්ම විභක්තිය සහිත පදයක් පූර්ව පදය වශයෙන් තිබියදී සිදු වන සමාසය කර්ම විභක්ති සමාසය නම් වේ.

උදාහරණ - වැඩ කරනුයේ - වැඩකරු

මෙම වාක්‍යයේ 'වැඩ' යනු කර්ම විභක්තිය ගත් පදයකි. එම පදය පූර්වයෙන් යෙදී 'කරනුයේ' යන පසු පදය හා සමාස වී ඇත. එනිසා 'වැඩකරු' යනු කර්ම විභක්ති සමාසය පදයකි.

උදාහරණ - ගත් කරන්නේ - ගත්කරු
කම් කරනුයේ - කම්කරු
ගවයන් පාලනය කරන්නේ - ගවපල්

සැම කර්ම විභක්ති සමාස පදයකින් ම අර්ථවත් වන්නේ යම් ක්‍රියාවක් කරන්නකු පිළිබඳව යි.

උදාහරණ - ප්‍රශ්න විචාරන්නේ - ප්‍රශ්නවිචාරක
ඡන්දය දෙන්නේ - ඡන්දදායක

ii. කර්තෘ විභක්ති සමාසය (කතු විබත් සමස්)

කර්තෘ විභක්තියට අයත් පදයක් පසු පදයක් සමග සමාස වන්නේ නම් එය කර්තෘ විභක්ති සමාසය යි.

උදාහරණ - වේයන් විසින් නැගුණු පස් - වේපස්
බඹුන් විසින් දෙන ලද්දේ - බඹදත් (සිවුරු)
බුදුන් විසින් දේශිත බණ - බුදුබණ

iii. කරණ විභක්ති සමාසය (කරණ විබත් සමස්)

කරණ විභක්තියට අයත් පදයක් පසු පදයක් සමග සමාස වන්නේ නම් එය කරණ විභක්ති සමාසය යි.

අතින් කරන කම් - අත්කම් (හස්ත කර්මාන්ත)

ක්‍රියාව කිරීම සඳහා කරණය වන්නේ 'අතින්' යන පදය යි. එය මුලට යෙදී සමාසය තැනී ඇත්තේ 'අත්කම්' යනුවෙනි. එබැවින් එය කරණ විභක්ති සමාසයට අයත් වේ.

දැවයෙන් කළ බඩු - දැවබඩු
ගලින් කළ පඩි - ගල්පඩි
රනින් කළ කම් - රන්කම්
මලින් කළ සැරසිලි - මල්සැරසිලි

iv. සම්ප්‍රදාන විභක්ති සමාසය (සපදන් විබත් සමස්)

සම්ප්‍රදාන විභක්තියට අයත් පදයක් පසු පදයක් හා සමාස වන්නේ නම් ඒ සම්ප්‍රදාන විභක්ති සමාසය යි.

උදාහරණ - ළමයින් සඳහා කරන පොත් - ළමාපොත්
පිනට දියයුතු හාල් - පින්හාල්
බෙහෙතට ගත් බඩු - බෙහෙත්බඩු
පරයනට කරන වැඩ - පරවැඩ

v. අවධි විභක්ති සමාසය (අවදි විබත් සමස්)

අවධි විභක්තියට අයත් පදයක් පසු පදයක් හා සමාස වන්නේ නම් ඒ අවධි විභක්ති සමාසය යි.

උදාහරණ - මිණියෙන් මුතු - මිණිමුතු

මෙම පදයේ මිණියෙන් මුතු යනු මණි පත්‍රයෙන් මුක්ත (මල් කොපුවෙන් මිදුණු) යන අර්ථය සපය යි. මණි පත්‍රයෙන් මුක්ත යනු සීමාවක් දනවයි. එබැවින් අවධි විභක්තියට අයත් වේ.

අහසින් ලැබෙන දිය - අහස්දිය
ගොඩින් හමන සුළං - ගොඩසුළං
මිහියෙන් නැගුණු දුම් - මිහිදුම්

vi. සම්බන්ධ විභක්ති සමාසය (සබඳ විබත් සමස්)

සම්බන්ධ විභක්තියට අයත් පදයක් පසු පදයක් හා සමාස වන්නේ නම් ඒ සම්බන්ධ විභක්ති සමාසය නම් වේ.

උදාහරණ - රජුගේ පිරිස - රජපිරිස
බුදුන්ගේ ගුණ - බුදුගුණ
රජුන්ගේ භෝජන - රාජභෝජන
ඇතුන්ගේ දළ - ඇත්දළ

vii. ආධාර විභක්ති සාමාසය (අදර විබත් සමස්)

ආධාර විභක්තියට අයත් පදයක් පසු පදයක් සමග සමාස වන්නේ නම් ඒ ආධාර විභක්ති සමාසය යි.

උදාහරණ - බවයෙහි දුක් - බවදුක්
සරා කල්හි සඳ - සරාසඳ
පොලයෙහි තෙල් - පොල්තෙල්
වනයෙහි මල් - වනමල්

- ඇතැම් අවස්ථාවල පෙර පදයේ විභක්ති ප්‍රත්‍යය ලොප් නොවී සිදු වන සමාස තිබේ. එවැනි සමාස ‘අලුප්ත සමාස’ ලෙස නම් කෙරේ.

උදාහරණ - අතැවසනුයේ - අතැවැසි (අන්තේවාසිකයා)

ඒ ඒ විභක්ති සමාස පද හුදකලාව ගෙන විභක්ති ප්‍රභේදය සඳහන් කළ නොහැකි ය.

ඒ සඳහා සමාස විග්‍රහය සැලකිය යුතු ම ය.

උදාහරණ - ගසෙහි ගෙඩි = ගස්ගෙඩි - ආධාර විභක්ති සමාසය
ගසෙන් වැටුණු ගෙඩි = ගස්ගෙඩි - අවධි විභක්ති සමාසය
ගසෙන් ලැබෙන ගෙඩි = ගස්ගෙඩි - කරණ විභක්ති සමාසය

ක්‍රියාකාරකම 1

පහත ප්‍රකාශයේ අංකිත පද කොටස් එක්කොට තනි පද ලෙස යොදා ඡේදය නැවත ලියන්න.

නගරයෙහි වැසියන් අව්ව සහ වැස්ස තකන්නේ නැති ව දරුවන් ද මල්ලන් ද රැගෙන ඒ රැස්වීමට සහභාගි වූයේ ඉවසිල්ලක් නැතිව ය. එම දිනයේ සියලු ම කඩ ද සාප්පු ද වසා තිබුණි. තරුණයෝ ද තරුණියෝ ද නගරය පුරා ඔබ ද මොබ ද හැසිරෙති.

නායකයෝ සහ නායිකාවෝ උද්වේගවත් ආකාරයට පිරිස අමතති. හිරුගේ කිරණ ජනතාවට පීඩාවක් නොවූවත් පොද වශයෙන් වැටෙන වැස්සක් පැවතීම තරමක් බාධා වුණි. දෙවියන්ගේ දුන්න හිරු බසින දිශාවේ දිස්වෙයි.

- **අව්‍යය සමස් කුසුම් කළඹෙහි ඒ ඒ වර්ගයට අයත් කුසුමෙහි පෙතිවල ඒ ඒ වර්ගයට අයත් පද ලියා දක්වන්න.**

1. යාවජීව
2. සුපෝෂිත
3. නිෂේධන
4. අනාගත
5. නොවෙනස්
6. අනුබල
7. අමර
8. නිෂ්කාශන
9. තාවකාලික
10. නිශ්ශබ්ද
11. පමණ
12. කුකවි
13. යාවත්කාලීන
14. අකුසල්
15. දුරවබෝධ
16. පසිඳු
17. සුපිපි
18. යථාර්ථ
19. අතිරස
20. අභිමාන
21. නොමනා
22. උපදෙස්
23. උපනායක
24. අනාචාර

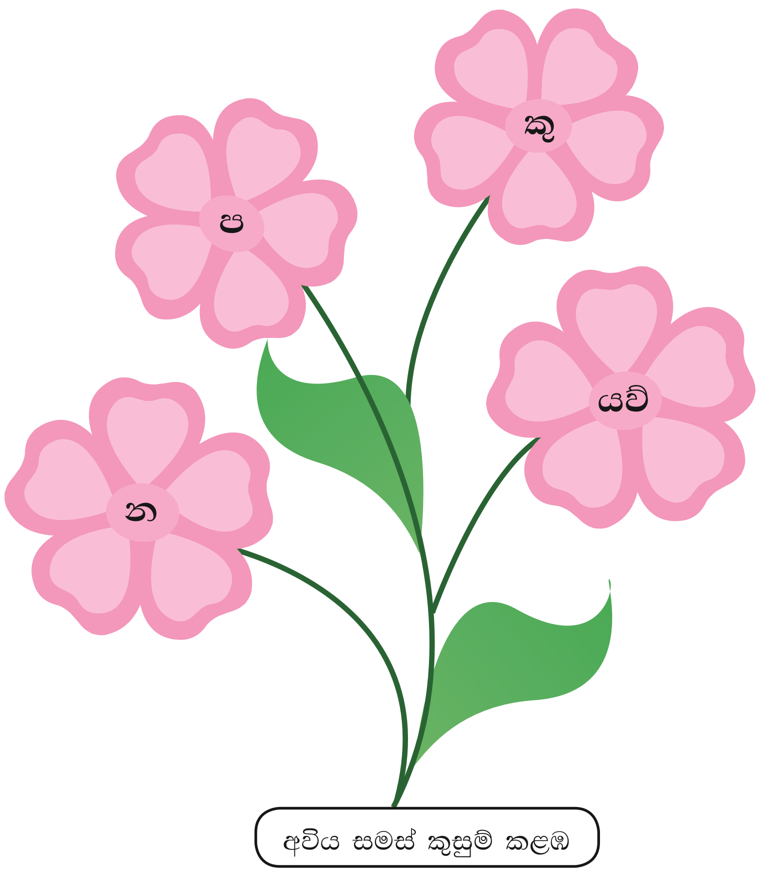

ක්‍රියාකාරකම 2

* පහත සඳහන් විග්‍රහයන්ට අදාළ සමාස පදය ලියා එහි විභක්ති ප්‍රභේදය නම් කරන්න.

උදා:- රජුගේ පිරිස	රජපිරිස	සම්බන්ධ විභක්ති සමාසය
ගුරුවරයාට දෙන පඬුරු		
ගුරුවරයාගෙන් ලැබුණු උපදෙස්		
ගමෙහි වසන		
අතින් කරන කම්		
බුදුන්ගේ බණ		
බුදුන් විසින් දෙසන ලද බණ		
පොලයෙහි තෙල්		
පොල්වලින් ගත් තෙල්		
ළමයින්ගේ ගීත		

3. විශේෂණ සමාසය (වෙසසුන් සමස්)

සමාන සමූහයකින් එකක් හෝ කීපයක් වෙන් කර හඳුනාගැනීමට යොදන පදය විශේෂණ පදය යි. එවැනි පදයක් විශේෂ්‍ය පදයක් සමග සමාස වන විට එය විශේෂණ සමාසය යි.

සිදත් සඟරාව විශේෂණ සමාසය මෙසේ හඳුන්වයි.

විදෑ වතින් තොර - සිය දෑ වතට සමවත
වෙසෙසා සබඳ සද වත - වෙසෙසුන් සමස් එ වියූ

තේරුම

විජාතීය වස්තුවෙන් (තොර වූ) ස්වජාතිය වස්තුවට සමාන වූ වස්තුව විශේෂණ කොට සම්බන්ධ වන කල්හි එය විශේෂණ සමාසය යි.

පෙර පදයේ හා පර පදයේ ලක්ෂණ අනුව විශේෂණ සමාසය හය වැදෑරුම් ය.

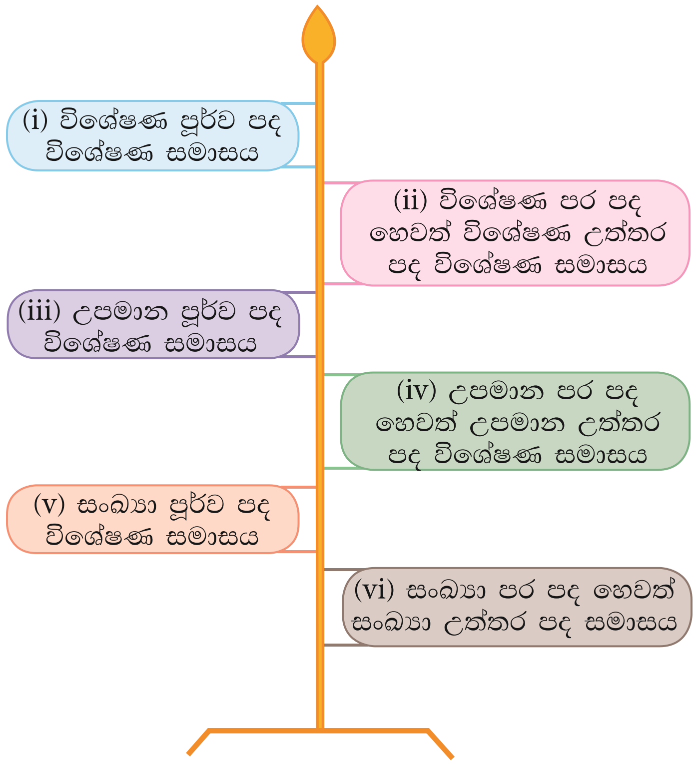

i. විශේෂණ පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය

විශේෂණ පදය සමාස පදයේ පූර්වයෙන් යෙදී ඇති විට එය විශේෂණ පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය නම් වේ.

නිදර්ශන - නිල්මල
කළුකුඩය

ii. විශේෂණ උත්තර පද විශේෂණ සමාසය

විශේෂණ පදය පසු පදය ලෙස යෙදී සිදු වන සමාසය විශේෂණ උත්තර පද හෙවත් විශේෂණ පසු පද විශේෂණ සමාසය ලෙස නම් කරයි.

නිදර්ශන - මව්මැහැලි - මහලු වූ මව
ලියකොමළ - කෝමළ වූ ලිය

iii. උපමාන පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය

සමාස විග්‍රහයේ උපමාන අර්ථය දෙන පදය සමාස පදයේ මුලට යෙදී ඇති විට එය උපමාන පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය නම් වේ.

නිදසුන් - රකුසකුගේ මුහුණ වැනි මුහුණ = රකුසුමුහුණ

මෙහි රකුසු යන්නෙන් උපමාන අර්ථය හඟවයි. එය මුහුණ යන පදයට විශේෂණයක් වී ඇත. රකුසකුගේ මුහුණ වැනි මුහුණ යන්න මෙමගින් පැවසේ.

සඳවත - සඳ වැනි වූ වත
මල්සිනා - මල් වැනි වූ සිනා
ගල්හිත - ගලක් වැනි වූ හිත

iv. උපමාන උත්තර පද විශේෂණ සමාසය

උපමානයක් වූ විශේෂණය උත්තර පදය ලෙස හෙවත් දෙවන පදය ලෙස සිට සිදු වන සමාසය උපමා උත්තර පද විශේෂණ සමාසය නම් වේ.

සමාස විග්‍රහයේ උපමාන අර්ථය දෙන පදය සමාස පදයේ අගට යෙදී ඇත්නම් එය උපමාන උත්තර පද හෙවත් උපමාන අපර පද විශේෂණ සමාසය යි.

සිනාමල් - මල් වැනි වූ සිනා
නරදෙව් - දෙවියෙකු වැනි මිනිසා
නරරකුසු - රකුසකු වැනි මිනිසා
පාපියුම් - පියුමක් වැනි පාද
මුවකමල - කමලක් වැනි මුව

v. සංඛ්‍යා පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය

විශේෂණය වශයෙන් සංඛ්‍යාවාචී පදයක් පෙර පදය සේ යෙදී සිදු වන සමාසය සංඛ්‍යා පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය නම් වේ.

නිදසුන් - අටසිල්

සිල් යනු විශේෂ්‍ය පදය යි. අට යනු ඊට විශේෂණ වන සංඛ්‍යාවාචී පදය වේ. සිල් අටක් එක් කර සලකන ලද නිසා 'අටසිල්' වේ. තවත් එබඳු නිදසුන් කීපයක්,

දෙලෝ
නවදොර
දසපනත
දෙඅත්
සදෙව්ලොව

vi. සංඛ්‍යා උත්තර පද හෙවත් සංඛ්‍යා පර පද විශේෂණ සමාසය

සංඛ්‍යාවාචී පදයක් විශේෂණය වී විශේෂ්‍ය පදයට පසුව යෙදෙන විට සංඛ්‍යා උත්තර පද හෙවත් සංඛ්‍යා පසු පද විශේෂණ සමාසය ලෙස නම් කරයි.

නිදසුන් - අත්දෙක
දොරටුදෙක
ගම්පහ
ඇඟිලිදහස
රුපියල්දෙක

ක්‍රියාකාරකම 3

- පහත දැක්වෙන විශේෂණ සමාස පද අයත් වන විශේෂණ සමාස වර්ගය තෝරා ඊතලයකින් යා කරන්න.

1. සිසිල්පැන්	විශේෂණ පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය
2. ගුත්තිලඇදුරු	සංඛ්‍යා උත්තර පද විශේෂණ සමාසය
3. වතකමල	විශේෂණ උත්තර පද විශේෂණ සමාසය
4. මල්සිනහව	සංඛ්‍යා පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය
5. තෙරුවන්	උපමාන පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය
6. අටසිල්	විශේෂණ පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය
7. ගල්හිත	උපමාන උත්තර පද විශේෂණ සමාසය
8. කළුකොඩි	සංඛ්‍යා පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය
9. දසසිල්	උපමාන පූර්ව පද විශේෂණ සමාසය
10. තුන්සරණ	උපමාන උත්තර පද විශේෂණ සමාසය

ක්‍රියාකාරකම 4

- පහත දැක්වෙන ප්‍රකාශ සමාස කොට පහත ඒ සමාස පදවලින් වාක්‍ය සම්පූර්ණ කරන්න.

- රුවන් තුනක් වූයේ ....
- සුදු වූ මල් ....
- පඬි වූ විදුර ....
- සැරියුත් නම් වූ තෙර ....
- ගලක් වැනි වූ හිත ....
- මල් වැනි වූ සිනහව ....
- දහයක් වූ සිල් ....
- නිල් වූ මල් ....
- සයුරක් වැනි වූ භවයෙන් ....
- පහක් වූ සිල් ....

1. අපි .... ගෙන මුනිඳු පුදමු.
2. අපි .... සුරකින සමාජයක් තනමු.
3. ළමයි උදෙන් ම .... සරණ යති.
4. .... පැන විසඳුවේ ය.
5. .... ධර්මය දේශනා කරයි.
6. බොදු මග යන්නෝ .... එතෙර වෙති.
7. ඔහුගේ .... ඔහුට විනාශය ගෙන දුන්නේ ය.
8. නංගීගේ .... දැක අම්මා සතුටු වූවා ය.
9. .... සමාදන් වූ අපි විහාරයේ නතර ව සිටියෙමු.
10. අපි .... ගෙන විහාරයට ගියෙමු.

4. අන්‍යාර්ථ සමාසය (අන් අරුත් සමස්)

වෙන් වෙන් අර්ථ ඇති පද සමාස වීමෙන් පසු එම පදවලින් අන්‍ය වූ අර්ථයක් සමාස පදයට ලැබේ නම් එය වෙනස් වූ අර්ථයක් ගෙන දෙන නිසා අන්‍යාර්ථ සමාසය ලෙස හඳුන්වයි. නිදසුනකින් මෙය පැහැදිලි කර ගනිමු.

නෙත් තුනක් ඇත්තේ - තිනෙත් - ඊශ්වර

සිදත් සඟරාවේ අන්‍යාර්ථ සමාසය හඳුන්වන්නේ මේ ආකාරයෙනි.

කියොලත අන් අරුත් - පදනත් අනේ වැ සියෝ
එ සමස් අන් අරුත් නම් - එහි බේ සත් විබතැ වේ

තේරුම

අන්‍ය වූ අර්ථ ඇති නොයෙක් පදයන් එක් ව අන්‍යාර්ථයක් ප්‍රකාශ කරන කල්හි ඒ අන්‍යාර්ථ සමාස නම් වේ.

මෙම අන්‍යාර්ථ සමාසය විභක්ති අර්ථ අනුව ප්‍රභේද හතකට බෙදිය හැකි ය.

i. කර්ම විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය

සමාස පදයෙන් ලැබෙන අර්ථය (අන්‍යාර්ථය) කර්මාර්ථයක් ගෙන දෙන්නේ නම් ඒ කර්ම විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය නම් වෙයි.

'එරුණු හස්' යනු අන්‍යාර්ථ සමාස පදයකි. හංසයා එරුණේ යමකට ද එය 'එරුණු හස්' යන නම් වේ. ඒ අනුව **'එරුණු හස්'** යන සමාස පදයෙන් ලැබෙන අන්‍යාර්ථය නම් විල යනු යි. හංසයාගේ එරීමට විල ගොදුරු වූ හෙයින් 'විල' කර්මාර්ථයක් ගනී. කර්ම විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසයට එය අයත් වන්නේ එනිසා ය.

උදා :- හිරු බටුයේ කොතැනට ද ඒ - බටහිර - අපරදිග
නැගෙන්නා වූ ඉර - නැගෙනහිර - පෙරදිග

ii. කර්තෘ විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය (කතු විබත් අන් අරුත් සමස්)

දමනය කරන ලද ඉඳුරෝ යමෙකු විනිස් ද ඒ - 'දැමිඳුරු' ලෙස නම් කරයි. දැමිඳුරු යනු මුනිවරයාට ප්‍රකාශ කරන නමකි. මුනිවරයා විසින් ඉඳුරන් දමනය කරන ලද නිසා එහි කර්තෘ අර්ථයක් ගනී. එබැවින් 'දැමිඳුරු' කර්තෘ විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසයට අයත් වේ.

උදා :- දිනය කරනුයේ යමෙකු විසින් ද ඒ - දිනකර - හිරු
නිස කරනුයේ යමෙකු විසින් ද ඒ - නිසාකර - සඳ

iii. කරණ විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය (කරණ විබත් අන් අරුත් සමස්)

යම් දෙයක් කරණ කොට ගෙන බත් සුන් වූයේ ද ඒ 'සුන්බත්' ලෙස හඳුන්වයි. **'සුන්බත්'** යන සමාස පදයේ අන්‍යාර්ථය නම් අඹුසැමි කෝලාහලය යි. කෝලාහලය කරණ කොට ගෙන බත් සුන් වේ, නැති වේ. බත් සුන් වීමට, කෝලාහලය කාරණයක් වූ හෙයින් 'සුන්බත්' යන සමාස පදය කරණ විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසයට ඇතුළත් වේ.

උදා ඃ- පත් (පත්‍ර) සිඳෙනුයේ යමකින් ද ඒ - පත්හිඳ - ලේඛනී
තුරු සුන් වූයේ යමකින් ද ඒ - සුන්තුරු - පොරොව

iv. සම්ප්‍රදාන විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය (සපදන් විබත් අන් අරුත් සමස්)

වස්ත්‍ර යම් කෙනෙකුට දෙන ලද්දේ ද ඔහු **'දුන්වත්'** යන අර්ථ ගෙන දේ. එම සමාස පදයේ අන්‍යාර්ථය නම් 'බමුණා' යනු යි. යමක් ලබන තැනැත්තා සම්ප්‍රදන විභක්ති ගන්නා බැවින් 'දුන්වත්' යන්නෙහි අන්‍යාර්ථය සම්ප්‍රදාන විභක්තිය ගනියි.

v. අවධි විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය (අවධි විබත් අන් අරුත් සමස්)

පද දෙකක් සමාස වී එම සමාස පදයෙන් පැවසෙන අන්‍යාර්ථය අවධි අර්ථයක් ප්‍රකාශ කරයි නම් එය අවධි විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය යි. නිදසුනකින් විමසාබලමු. 'ගුලුගොනගුල්' යනු අවධි විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාස පදයකි. ගොනගුල් වඳුරාට නමකි. ගුළු ගිලුහුණ යන අර්ථය ගෙන දෙයි. මේ පද දෙක සමාස වූ විට තැනෙන 'ගුළුගොනගුල්' යන සමාස පදයේ අන්‍යාර්ථය ගසට නමකි. ගසින් වඳුරා ගිලිහුණ අර්ථය ගන්නා නිසා එය අවධි විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසයට අයත් වේ.

vi. සම්බන්ධ විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය (සබඳ විබත් අන් අරුත් සමස්)

සමාස පදයෙන් ගෙනෙන අන්‍යාර්ථය සම්බන්ධ අර්ථයක් ගෙන දේ නම් එය සම්බන්ධ විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය යි. 'දසබල' යනු අන්‍යාර්ථ සමාස පදයකි. බල දහයක් ඇත්තේ යමෙකුගේ ද, මෙය සමාස වූ කල තැනෙන 'දසබල' යන සමාස පදයෙන් ගෙන එන අන්‍යාර්ථය 'බුදුරජ' යනු යි. බල දහයක් ඇති යන, අර්ථය අයිතියක් හිමිකමක් ගෙන දෙන බැවින් 'දසබල' යනු සම්බන්ධ විභක්ති අන්‍යාර්ථයට ගනී.

උදා ඃ- හිස් දහසක් ඇත්තේ යමෙකුගේ ද ඒ - දසිස් - රාවණ
සහසක් ඇස් ඇත්තේ ඒ - සහසැස් - ශක්‍රයා

vii. ආධාර විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසය (අදර විබත් අන් අරුත් සමස්)

'මත්නේ ගජන්' යන අන්‍යාර්ථ සමාස පදයේ අන්‍යාර්ථය වනාන්තරය යනු යි. මද සහිත නොයෙක් හස්තීහු වනාන්තරයේ සිටිති. මත්වූ නොයෙක් ඇතුන් ඇත්තේ යම් තැනක ද ඒ වනාන්තරය යි. ඇතුන්ගේ සිටීමට වනාන්තරය ආධාරයක් විය. එනිසා වනාන්තරය සඳහා යෙදෙන 'මත්නේගජන්' ආධාර විභක්ති අන්‍යාර්ථ සමාසයට ගනී.

උදා ඃ- සස ඇත්තේ යමෙක ද ඒ - සිසි - හඳ
අකාරය ආදි කොට පද ඇත්තේ යමක ද ඒ - අකාරාදිය - ශබ්දකෝෂය

අන්‍යාර්ථ සමාසයේ තවත් ප්‍රභේද දෙකකි.

i. තද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසය (තගුණ අන් අරුත් සමස්)
ii. අතද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසය (අතගුණ අන් අරුත් සමස්) යනුවෙනි.

i. තද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසය (තගුණ අන් අරුත් සමස්)

සමාස වන පදයේ ඇති අන්‍යාර්ථයෙහි සඳහන් ගුණය එයින් පැවසෙන පුද්ගලයා කෙරෙහි හෝ වස්තුව තුළ දක්නට ලැබේ නම් එය තද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසය නම් වේ.

නිදසුන් - 'ලඹසවන්'

ලඹසවන් යනු එල්ලෙන කන් ඇත්තා යි. එයින් ලැබෙන අන්‍යාර්ථය නම් 'ක්ෂත්‍රියයා' යනු යි. එල්ලෙන කන් ක්ෂත්‍රියයා කෙරෙහි දක්නට ලැබෙන ගුණයකි. මෙසේ සමාස පදයෙන් පැවසෙන ගුණය එයින් හඟවන තැනැත්තා කෙරෙහි දක්නට ලැබෙන නිසා 'ලඹසවන්' යන සමාස පදය තද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසයට නිදසුනකි.

ii. අතද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසය (අතගුණ අන් අරුත් සමස්)

අන්‍යාර්ථයේ සඳහන් වන ගුණය එයින් පැවසෙන පුද්ගලයා කෙරෙහි හෝ වස්තුව කෙරෙහි දක්නට නොලැබේ නම් ඒ අතද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසය නම් වේ.

'ඉකුත්සයුරු' යනු සයුරු ඉකුත් කළ කෙනාට හෝ නැවට යොදන නමකි. එහෙත් සාගරය තරණය කළ පුද්ගලයා තුළ හෝ නැවක හෝ එම ගුණය දක්නට නොලැබේ. එබැවින් 'ඉකුත්සයුරු' යනු අතද්ගුණ අන්‍යාර්ථ සමාසයට අයත් වේ.

5. දකාරාර්ථ සමාසය (ද අරුත් සමස්)

ද කාරය භාෂාවේ අර්ථ දෙකක යෙදේ. එනම්
1. ප්‍රශ්නාර්ථයෙහි
   උදා :- එහි ගියේ ඔබ ද මම ද?

2. සමුච්චයාර්ථයෙහි
   උදා :- ඔබ ද මම ද එහි ගියෙමු.

මෙයින් සමාසයට අදාළ වන්නේ සමුච්චයාර්ථයේ ද නිපාතය යි. එම අර්ථය අඟවන තවත් නිපාත වෙයි. ඒවානම් ත්, යි, සහ, හා ආදිය යි. මෙම සමුච්චයාර්ථ නිපාතවලින් පද කීපයක් සම්බන්ධ වී, එම නිපාත ඉවත් කොට ඒ හා සම්බන්ධිත එම පද සමාස කිරීම දකාරාර්ථ සමාසය යි.

නිදසුන් -	ඉර ද හඳ ද	- ඉරහඳ
	තෙලුත් මලුත් පහනුත්	- තෙල්මල්පහන්
	ඇඳුම් සහ පැලඳුම්	- ඇඳුම්පැලඳුම්
	ගස් හා වැල්	- ගස්වැල්
	බතුයි මාළුයි	- බත්මාළු

★ පද දෙකක් පමණක් දකාරාර්ථ ක්‍රමයට සමාස වන විට ඒ සෑම පදයක් ම **යුගල පදයක්** වේ.

සිදත් සඟරාවේ ද අරුත් සමස් හඳුන්වන්නේ මේ ආකාරයෙනි.

"අඟ පා මොක් වත - සමුදමැ හෝ එපදන්
ද අරුතැ වූ පද සමාම් - ද අරුත් සමස් නම් වේ"

තේරුම

පදයන්ගේ අංග හෙවත් අවයවයන් ප්‍රමුඛ වුවහොත් හෝ සමුදයාර්ථයක් ප්‍රමුඛ වන කල්හි හෝ දකාරාර්ථයෙහි වූ පදයන්ගේ එක් වීම දකාරාර්ථ සමාස නම් වේ.

දකාරාර්ථ සමාසයේ ප්‍රභේද දෙකකි.

i. අංග ප්‍රධාන
ii. සමුදාය ප්‍රධාන යනුවෙනි.

i. අංග ප්‍රධාන

බඹසුරනරෝ නමදිත් යන තැන බඹසුරනර යනුවෙන් සමාස වී ඇත්තේ බඹහු ද සුරහු ද නරහු ද යනාකාරයෙන් ‘ද’ නිපාතයෙන් වෙන් කර ලියා ඇති පද කීපයකි. මේ එක් එක් අවයවයක් නමදිති යන ක්‍රියාවෙන් බැඳී සිටියි. එනිසා බඹ සුර නර යන අවයව තුන ම ප්‍රධානත්වයක් ගනී. අවයව ප්‍රමුඛ ලෙස සලකන ලද්දේ එනිසා ය.

ii. සමුදාය ප්‍රධාන

පෙර සඳහන් වූ පරිදි අවයව වශයෙන් නොගෙන එක ම සමූහයක් ලෙස පැවතීම සමුදය ප්‍රධාන ලෙස සලකයි.

උදහරණ - ගී ද නැටුම් ද - ගී නැටුම්

මෙහිදී අවයව වශයෙන් වෙන වෙන ම නොගෙන ගී නැටුම් ලෙස එක ම සමූහයක් ලෙස ගැනීම සමුදය ප්‍රධාන ලෙස සලකයි.

ක්‍රියාකාරකම 5

1. අන්‍යාර්ථ සමාසයේ ප්‍රභේද නම් කරන්න.

ක්‍රියාකාරකම 6

1. විභක්ති සමාසයේ ප්‍රභේද නම් කරන්න.

ක්‍රියාකාරකම 7

❁ **පහත සඳහන් සමාස සටහනෙහි බෙදී ඇති ප්‍රශාඛා සුදුසු උදාහරණ පදවලින් පුරවන්න.**

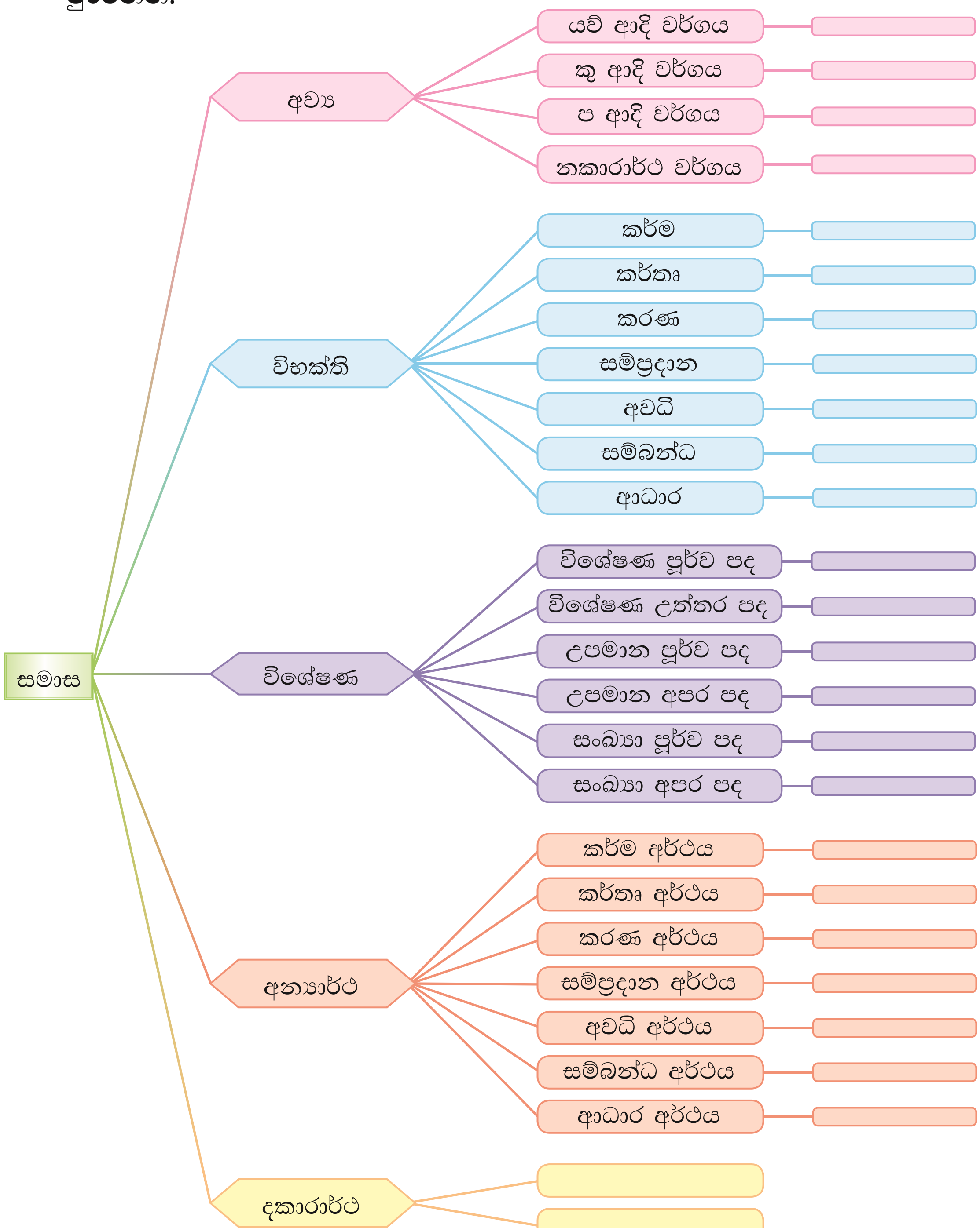

iqNdIs;

එක එක මොහොතින්
ගතහොත් තිසි පල
ටික් ටික් ටික් ටික්
පැමිණේ සැප බල

කාලය මඳකුත්
නොම කළ හැකි දික්
නිකමට නොයවන්
ටික් ටික් ටික් ටික්

-කුමාරතුංග මුනිදාස-

iqÑka;k

ගංගාව තමාගේ දිය නොබොන්නී ය.
වෘක්ෂයෝ තමන්ගේ ම පල නොබුදින්නෝ ය.
සූර්යයා සිය ප්‍රයෝජනය තකා තාපය නිකුත් නොකරන්නේ ය.
පුෂ්පයෝ සිය ප්‍රයෝජනය තකා සුවඳ නොපතුරවන්නෝ ය.
බලන්න, ස්වභාව ධර්මයාගේ සනාතන දහම අනුන් හට ම කැපවීම යි.